

Проф. д-р ик. н. Пано Лулански

ФОРМУЛИРАНЕТО НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕМА: ОТ НЕОБХОДИМИ ПРЕДПОСТАВКИ КЪМ ПО-СТРОГИ ИЗИСКВАНИЯ

През последните години все по-често се защитават дисертации с недостатъчно прецизни заглавия, което създава неизбежни трудности за докторанта и членовете на специализирания съвет. Обект на анализ е изследователската тема, а предмет – механизмът на нейното формулиране. Възприет е описателно-оценъчен подход.

Разработката е изпълнена в три тематични единици: предпоставки, изисквания и аксиоми на формулирането на изследователска тема. Направен е опит за описание на цялостна технология за формулиране на такава тема и са отбелязани най-често проявяваните недостатъци в този процес.

JEL: A20; Y40

Твърдят, че името на човек програмира и в същото време показва неговия характер: Огнян, Тихомир, Красимира и т.н. Ако това е така, то и “кръщаването” на прероденото в даден научноизследователски жанр си заслужава труда и усилията. Каквото да е то и както и да се извършва този сакрален обред, едно трябва да се има предвид априори - темата трябва да е *израз на натрупаната носталгична любов на изследователя, на неговата ясна продължителна творческа тръпка към даден проблем*. Изборът на тема трябва да е по любов, ако пишещият иска да създаде произведение с трайно значение за теорията и практиката. Разбира се, само формулирането на добро заглавие на изследването не е достатъчно - много са реквизитите на крайния успех, но стартиращ е този за избрания проблем, респ. тема (изследователска задача). Те *не са истинският старт в изследването*. Този избор винаги се предшества от предварителното проучване на литературата и практиката по проблемното направление, консултации със специалисти, дискусии с колеги, извършване на предварително емпирично минипроучване за актуалността и потенциала на избрания проблем, респ. тема и др.

Целта на тази статия е, като се осмислят някои теоретични решения и практически опити,¹ да се обобщят основи на подход за формулиране на

---

¹ Вж. още *Великов, Н.* Проблеми на подготовката и защитата на дипломна работа. С., 1999, с. 9-13; *Тасев, Г., В. Григоров и А. Смрикаров.* Законова база и структура на дисертационния труд. Русе, 2002, с. 80-84; *Тасев, Ив.* Основи на научните изследвания. Как да се разработи докторска дисертация? С.: Съюз на специалистите по качество в България, 2003, с. 4 - 17; *Лулански, П.* Как да напиша и защита дисертация (докторантска аналитика). С.: Институт за приложни социално-икономически разработки и продължаващо обучение, 2007, с. 93 - 105 и др.

надеждна и многообещаваща тема на научноизследователския продукт. *Тезата* е, че въпросът за формулирането на темата на всяко изследване систематично се подценява, а в същото време теорията и практиката са разработили механизъм на този процес, който трябва да се осмисли, допълни и използва творчески заедно с отчитането на комплекс от конкретни обстоятелства.

Това наложи решаването на следните *задачи*: *първо*, изясняване на предпоставките за търсената формулировка, *второ*, идентифициране на изискванията за формулиране на темата и *трето*, обобщаване на аксиоми на технологията на търсенето на най-пригодната за анализ тема.

Показани са общи моменти на формулиране на тема, като се излиза преди всичко от нюанса в специализацията на нейния автор: обществознание, в конкретност – икономика и управление.

Пригодност на темата в контекста на обуславящите я неизбежни предпоставки

Темата е като пригодността на работната сила - последната се търси на пазара на труда само ако има необходимите качества в предоставяната от нея под наем трудова услуга: знания умения, опит и т.н. Ето защо първата стъпка към проблема за намиране на нужната тема е изясняване на *предпоставките* за нейното *пазарно присъствие*.

Коя е добрата тема и как тя се ражда в най-общ план?

1. Темата на всяко изследване независимо от неговия научен жанр трябва да изразява някаква *неизбежна необходимост* - изисквания на потребител, на пазара (теория, практика или интегрално), творчески порив на изследователя (понякога нормално свързан с кариерното му израстване) и др. Това формира изследователския интерес към нещо и определя конкретната форма на проявление на част от него (тема за научно съобщение, статия или студия) или на целия (монография) проблем. Този момент експлицира в *единството между тема, проблем и съответстващ на това жанр*. Известно е, че в статията се решава определена задача (като част от проблем), в студията - комплекс от задачи (част от проблем или от група проблеми), а в монографията - проблем, чиито решения са доведени до степен на цялостна теория по даден въпрос.

2. Всеки избор съществува *номинално и реално*. Номинално изследователят мечтае например да формира колектив, който да напише монография за постиженията на българската икономическа наука през миналия век. Никой не се съмнява, че подобно изследване е необходимо. Такива изследвания има по отношение на стопанското ни развитие, но да се разпознаят постиженията на икономическата мисъл в двата сегмента на организация на общественото производство (капитализъм и социализъм –

някои наричат последното държавен капитализъм) през XX век е истинско предизвикателство. Проблемът е широкомащабен и неговото решаване предполага: *първо*, да се формира авторски екип; *второ*, да се планира диференцираната структурата на изследователския проблем; *трето*, да се организира финансово, информационно, техническо и материално осигуряване. Тези моменти трябва добре да бъдат осмислени, ако очакванията са за създаването на надеждна разработка за битието на българската икономическа теория през миналото столетие и възможностите за нейното сравняване със световните стандарти, получили институционализация чрез мемориалната Нобелова награда за икономика или радващи се на признанието на сегашните и бъдещите поколения. Все повече се твърди, че българските изследователи са “стояли” на научното поприще не по-зле от своите събратя по света в условията на динамичните изменения (две войни, две революции, колосални промени в природата, техниката и обществото и т.н.) и даже от такива сред тях, които са носители на посочената награда. Следователно *осигуреността на темата с необходимите организационни ресурси* е второто ограничение, което прави реалност нейното изследване. Тази предпоставка не трябва да се подценява.

3. От организационна гледна точка формулирането на тема изисква предварително още *натрупан изследователски опит* от екипа (автора), визия за очакваните резултати, добре композирани и съгласувани изследователски реквизити (цели, задачи, хипотези, методи, структура и др.) и т.н. Наличието на такъв *изследователски “кофраж”* е гаранция за продуктивно решаване на предварително възприетите контролни въпроси на всяка разработка.

4. Темата може да се роди и от: полето на *извършените от изследователя до момента изследвания* (като тяхно очаквано и естествено продължение); внезапното *творческо прозрение* на автора (в т.ч. и при неговата работа върху литературни източници извън проектираната тема); “подхвърлените” при *дискусии идеи*; *изискванията на работното място* на изследователя за решаване на конкретен практически въпрос и др.

Много по-лесно е да се формулира тема, ако се познава добре литературата и практиката на въпроса, отколкото, ако се работи на принципа на пробата и грешката, дори и с помощ от приятели, колеги и т.н. Абсурдно е да се намери добрата тема, която “ляга” върху досегашните изяви на изследователя, чрез случаен подбор.

5. Съществена предпоставка за избор на тема е и отчитане на възможния *риск на изследователя*.² Последният намира израз в: *първо*, загуба на времеви приоритет (темата може да бъде вече експлоатирана и

---

² Вж. Петкова, Кр. Граници на научния риск. С.: Партиздат, 1990, с. 55.

от други изследовател); *второ*, евентуално паралелно покриване между мнението на изследователя и това на други негови колеги; *трето*, темпорална оценка на актуалността на темата (дали чрез нея се решава въпрос с краткосрочно или дългосрочно значение); *четвърто*, недостатъчност на социалния ѝ обхват, нейното въткване в решаването на проблеми на единични, а не на клас от системи; *пето*, изборът на подход за изследване, който не е едновременно оригинален и по-продуктивен, отколкото на други изследователи, и др. Очевидно *темата е добра, когато се разработва за пръв път, в нея се имплантира нов подход за изследване и създаване на полезен резултат, решават се дългосрочни задачи на клас от системи (родови и видови) и др.*

Тези моменти показват, че раждането на определена идея като правило *не може да бъде въпрос на чиста случайност*, а на методично преследвана изследователска цел от научния работник.

Формулиране на темата чрез прилагането на строги изисквания

Формулирането на темата е въпрос на техники, които са продукт на натрупан опит. Едва ли начинаещият научен работник ще може бързо и резултатно да се справи с нелеката задача за определяне на подходяща научна тема на своите прохождащи в науката изследователски интереси. Може да се твърди метафорично, че темата е като мълния - колкото е по ясно открояна и мощна, толкова повече обилен дъжд (изследователска дълбочина и приноси) ще следват от бъдещото проучване. "Замисълът е мълния. Много дни се натрупва електричество над земята... И почти веднага след мълнията върху земята се изсипва проливен дъжд... Замисълът също като мълнията - възниква в съзнанието на човек, наситено с мисли, чувства и бележки в паметта. Всичко това се натрупва малко по малко, бавно, докато достигне онази степен на напрежение, която изисква неизбежно изпразване. Тогава целият този пренаситен и до известна степен още хаотичен свят поражда мълнията – замисъла."³ Мълнията и замисълът олицетворяват темата на всяко изследване.

Практиката показва, че в конкретен план формулирането на всяка тема налага спазването на няколко *изисквания*, или разгледано в друг аспект - *ограничения*.

• *Първото* се отнася до това тя да е възможно най-кратко формулирана. Умението е тази краткост да не намалява познавателното ѝ значение (конкретната определеност), от една страна, и да отговаря на останалите изисквания в изследователската инфраструктура, от друга.

Във връзка с това не се приема сериозно тема, записана с две изречения, защото обикновено се поставят *два самостоятелни центъра*

³ Паустовски, К. Златната роза. С.: "Народна просвета", 1972, с. 52.

на изследване и фокусът на проучването се размива. Нещо повече, дори понякога двете изречения поставят в съвсем друг план целите на бъдещото изследване и с това се губи общата целенасоченост на авторската идея. Ако все пак се налага двуцентрова насоченост, е полезно двете изречения да се зададат като едно по подходящ начин (отграничени с две точки, тире и т. н.). Това в максимална степен би облекчило автора и читателя да се ориентират по-прецизно в *замисъла и реализацията на изследването*.

Например заглавието на статия "Работна заплата в здравеопазването. Сравнителни черти в европейското здравно пространство" е избрано неподходящо. Критиката към подобна тема може да има няколко аспекта. *Единият*, наличие на *дефицит на обстоятелства* - очевидно работната заплата в здравеопазването ще се изследва като равнище, структура на доходите, формиране, динамика, покупателна сила и т.н. Кой е центърът? И къде, в кое здравеопазване? И в какъв период? И още - ако всички страни на работната заплата са предмет на изследване, не се ли трансформира замисълът в написване на лекция, което обезсмисля изследователската дълбочина? *Другият аспект*, втората част на темата се отнася до сравнителните черти на работната заплата в европейското здравно пространство. Само по себе си това подзаглавие е уместно. Но то поражда също много въпроси: а) чертите на работната заплата (както е записано) са изключително много и те едва ли могат да се анализират в сравнителен план задълбочено в рамките на 20 - 25 стандартни страници (ако е статия) - необходимо е стесняване на изследваните сравнявани страни (даже да става въпрос за монография); б) работната заплата в здравеопазването на държавите от Европа е продукт на провежданата (в миналото и сега) здравна политика и на тази база тоталността на различията е очевидна - със сигурност и тук е необходимо някакво ограничение (държавни или частни болници, механизъм на финансиране и др.); в) терминът "сравнителни черти" е доста неуточнен - става въпрос за общи черти или за свойства, или релации, т.е. използването на сравнителни черти не е достатъчно прецизирано; г) понятието "европейско здравно пространство" не е получило гражданственост, каквато имат "европейско образователно" и "европейско научно пространство", което също донякъде притеснява. Очевидно едно такова заглавие ще породи много остатъчни проблеми.

С уговорка за известна условност в показаното направление на изследване може да се търси заглавие например между следните: "Добри практики на формиране на работната заплата в здравеопазването в страни от ЕС" или "Сравнение на равнищата на работната заплата в здравеопазването между България, Великобритания и Франция", или "Оценка на политиките на заплащане на медицинския труд в страни от ЕС" и др.

• Второ изискване е темата да е актуална (пазарна, търсена, полезна) и да се вписва в нерешен проблем (фиг. 1).

Фигура 1

Легенда:

- АВЖД е проблемно поле – общ обект на изследване ;
- БГЗЕ – научна специалност (в общност, направление на изследване при дисертации);
- БВЖЕ – изследователски проблем (пряк обект - подлог на изследване);
- ИОПЙМНКЛ – тематично поле на изследването;
- ЛЕОИ – съпътстваща връзка на темата с общото проблемно поле – адаптираност към цялостността на обекта;
- ЖГПЙМ – съпътстваща връзка на темата с научното направление – интердисциплинарност;
- ОПЖЕ – тема на изследването;
- ЛМНК – поле на съпътстващата пригодност на темата;
- БВОП – връзка на темата с изследователския проблем.

Основните *изводи* в ракурса на изследването са:

1. Общото проблемно (вид наука, отрасъл, теория) поле (АВЖД) и избраният от изследователя подпроблем (БВЖЕ – пряк изследователски проблем) непременно трябва да се вписват в дадено научно направление (научна специалност и в този смисъл при дисертация - в съответен специализиран научен съвет).

2. Темата (ОПЖЕ) отговаря на контролния въпрос какво се търси в породените противоречия (наличен дефицит, пропуски, дисхармонии, кризи и т.н.) или позитивни тенденции в развитието на изследователския проблем (БВЖЕ)? Как най-кратко да се изрази формата на проявление на негативното или позитивното в на този проблем?

Пример. Обект на изследване (проблемно поле) е нестопанският сектор на България. Идея: какво е качеството на информационното осигуряване на управлението на този сектор (изследователски проблем)? Контролен въпрос

Формулирането на изследователска тема: от необходими предпоставки към по-строги изисквания

за уточняване на идеята: какво не достига в събираната в момента по различни канали информация за този сектор? Научно направление 05 02 24 "Организация и управление извън сферата на материалното производство". Евентуални теми: "Информационен дефицит в нестопанския сектор", "Достатъчност в информационното осигуряване на нестопанския сектор в отвореното стопанство", "Съвременна критична маса в информационното осигуряване на нестопанския сектор в България" и др. Разбира се, всяка от посочените теми има своя специфика, ракурс, фокус и т.н., които трябва да се отчитат.

3. Полето на съпътстващата пригодност на темата (ЛМНК) съдържа посочените 5 елемента на пригодността.

• *Третото* изискване е темата да е *контекстуална по отношение на фокуса в замисъла на автора*. Тя трябва да е строго *концентрирана в една точка*, където авторът ще задълбочи направеното до момента и ще постави нова "тухла" в научното знание. Последното може да има формата на доуточняване или развитие на известни постановки, формулиране на нови понятия и категории, разработване на някаква метрика на процес или явление, идентифициране на нови черти, осмисляне на породени тенденции, потвърждение на теория в нови факти и доказателства и т.н.⁴ Очевидно е, че *изборът на тема трябва да се осъществява и в контекста на очакваните приноси*.

В друг аспект темата трябва да е *съотносителна с теорията и практиката* на изследвания въпрос, в цялост - пряк проблем, общо проблемно поле от дадено научно направление и дял от науката. Във връзка с това са възможни *три случая*. *Първият* се отнася до обясняване на общото в познаването на света, т.е. до фундаментална теория в дадената наука. *Вторият* - до решения с важно значение за развитието на определена наука - това е средно равнище на теория (не се обяснява светът като цяло, но генерираната информация за него е с важно значение). И *трето*, субстанционна теория - до ограничени условия, обект, време и т.н.

Тема се изгражда *само (единствено) на признакова основа (качествени прилагателни признаци на обекта)*. Това важи особено за статия, студия и дисертация. При монографията може да се допусне и по-широко целепологане на анализа (в този смисъл в него се вплитат и решения на средно равнище), даже задаване на тема с метафорично значение.⁵ Следователно при нея се

⁴ За оценъчната решетка на изследователския продукт вж. *Лулански, П.* Възможности за усъвършенстване комплексното оценяване на качеството на икономическото изследване. - *Икономическа мисъл*, 2005, N 1, с. 42-45.

⁵ Вж. например: *Стоянов, В.* От Царството божие до Царството на парите. С: Изд."Тракия", 2008.; *Стоянов, В.* Парите и смъртта на ЗАПАДА през призмата на ГЛОБАЛИЗМА. С: "Галик", 2006.; *Неделчев, Д.* Социален капитал и икономическо развитие. С: АИ "М. Дринов", 2004; *Михайлов, П.* Трансформация на икономическата система в България: проблеми и противоречия. Варна: "ТедИна", 2008 и др.

допуска моносвобода в заглавието, докато в другите жанрове (особено дисертацията) този момент може да се окаже твърде опасен.

● *Четвърто изискване* е темата на едно домонографично изследване непременно да повелява и в същото време да е в синхрон с изследователската инфраструктура. Това налага осмисляне на релацията "тема в контекстуалност на проблем - хипотеза - цел - задачи - съдържание - приноси". Какви са по-често правените грешки?

а) В темата трябва непременно да се *"втърче"* основната идея - очакване на дисертацията или статията, която е посочена в дефинираната/ните *хипотеза/и*. Винаги, когато се допуска противоречие между тема и хипотеза, възникват неимоверни проблеми с написването и тиражирането (отпечатване, защитаване и т.н.) на научния продукт.

б) Случва се *съдържанието на изследването да не отговаря на темата*, или в най-добрия (лош) случай да е част от темата. При това положение целта на изследването не се постига изцяло, остават комплекс от нерешени задачи, защитата на подобна дисертация е под съмнение. Нещо повече, такива решения не бива да бъдат удостоверявани с положителен вот от научните съвети - явно подготовката на докторанта не е на нужното равнище и се налага още много да се работи. Последното не е честа практика и това естествено намалява качеството на създаваните кадри чрез докторантура.

в) *Целите и задачите не са синхронизирани изцяло с темата*. Това разминаване показва липсата на общ поглед върху изследователските рекви-зити, дебалансиране на изследването, неговото израждане и изграждане в друга насока, с друг акцент, други ограничения и т.н.

г) Много често темата се задава по презумпция *при редица ограничения*. Ако тези неща са предварително изяснени и спазени, тогава възможността от фал старт е нищожна. Ако обаче те са зададени и неспазени, незададени, отчасти зададени, се допуска деформиране на изследването и дебалансиране на неговите части. Това се наказва от членовете на научните съвети или читателите.

● *Пето изискване* - в композицията на темата непременно трябва да присъства предмет на изследването (*тематична предпоставка, признак, пояснение на обекта*), предикат (*свойство, качество, подчинена част на тематичната предпоставка, която стеснява нейния обхват, респ. обхвата на предмета*), обект (*подлог, корен*) и обстоятелствени пояснения (*темо-образователна наставка за място, време, средство и т.н.*). Известно е, че обектът се отнася до прякото проблемното поле, предметът - до носителя на признака, който ще се изследва задълбочено, а предикатът е самият признак (предметен сегмент). На тази основа последният може да получи различни признакови форми, които пряко или непряко са част от изследователската архитектура. В този смисъл могат да се обособят *три групи предикатни форми*, като пояснение на проблема и свързаните генетично с него свойства с посредничеството на предмета (вж. таблицата).

Формулирането на изследователска тема: от необходими предпоставки към по-строги изисквания

Таблица

Групи и форми на предиката

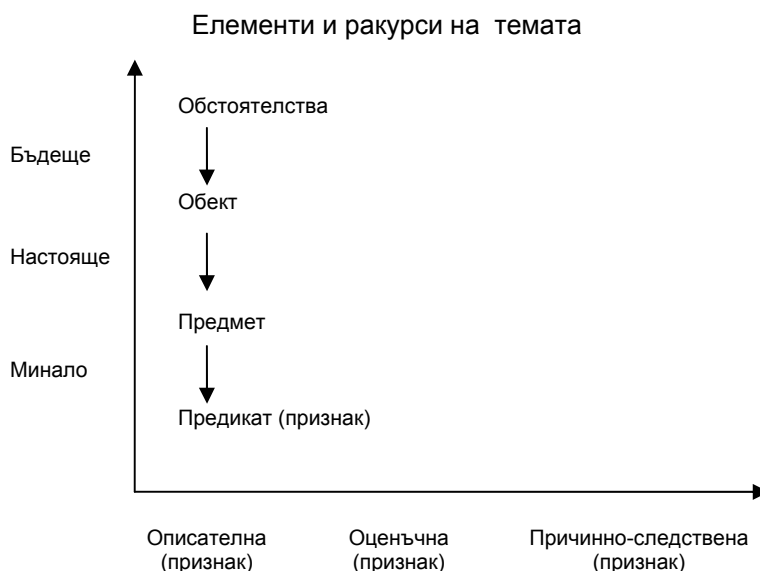
Групи предикати	Форми на предиката
Причинно следствен	Причини, противоречие Фактори Факторна обусловеност Резултати (ефекти) Изгоди (ползи) Влияние Възможности Тенденции, закономерности Корелация, регресия (еластичност) Отношение (релация) Прогноза Механизъм на функциониране и др.
Описателен	Същност Природа Съдържание Черти Функция (роля) Институционалност (регулиране) Институционалност (организация) Институционалност (принадлежност) Конвергенция Поведение Трансформация (динамика) Дефицити Структура, процесуалност История и др.
Оценъчна	Концептуални основи (рамка) Идентификация Категоризиране Систематизиране Унифициране (стандартизация) Дефиниране (обобщаване) Рационализиране Оптимизиране Сравняване и др.

На таблицата е показана формата на проявление на релевантността от *възникване, развитие и отмиране* на определено събитие в контекста на определящите го обстоятелства. Посочените признаци са някои от

възможните прояви на реални отношения в заобикалящите ни жизнено дейности. Налага се сериозно уточнение: тези свойства и качества могат да бъдат предикат на изследване само като *релевантни по смисъла на обстоятелствата, посочени в хипотезите и синхронизирани с целите, задачите, съдържанието и приносите*. Този пакет от взаимоотношения изгражда вътрешния мир на непротиворечивостта на изследването, което, ако е извършено в съответствие с прецизна, достатъчна и полезна информация на реални процеси, може да гарантира успех на нейния автор.

● *Шестото изискване* е, че в друг аспект при избора на тема е важно да се определи *какво конкретно се изследва на определен процес, явление или предмет, в какъв ракурс, разновидност на предиката и др.* (фиг. 2)

Фигура 2

На тази база се търси и разновидността на темата в контекста на нейните елементи и ракурси.

а) тема, която ще характеризира *състояние*: същност, природа, съдържание, механизъм, структура и т.н., например "Идентификационни черти на социокултурния пазар в условията на прехода";

б) *контекстуална* тема - изследване на фона на..., в контекста на някакъв феномен, например "Ключови умения на българските работници в условията на евромобилност на работната сила";

в) функционална (*причинно-следствена*) тема, например "Влияние на средното аграрно образование върху повишаването на ефективността на селското стопанство";

Формулирането на изследователска тема: от необходими предпоставки към по-строги изисквания

г) *ретроспективна* тема - разглеждане на признака на предмета в исторически план, например "Етапи в утвърждаването на икономическите ценности в България след демократичните промени";

д) *прогностична* тема – опит за прогнозиране на определено явление, например "Развитие на пазара на труда в контекста на бъдещото състояние на образователния профил на заетостта и безработицата";

е) *смесена* тема, каквато е обикновено темата на голямата докторска дисертация.

● *Седмо изискване* - трябва много да се внимава със *семантиката на използваните при дефинирането на темата понятия и термини*. Понякога се предлагат *паразитни заглавия* с натрупване на понятия, които са свързани помежду си в категориален смисъл, т.е. *единичното и общото съжителстват едновременно в заглавието*. Постигането на чистота в запис на заглавието е гаранция за неговата точност и релевантност на съдържанието на изследването.

Всичко това показва, че при *темообразуването* на всяко изследване трябва да се прилагат следните *най-общи принципи: краткост на темата и липсата в нея на вметнати части; възможно най-частична (тясна) и строга определеност в конкретен изследователски признак (съгласувано с обекта определение); ситуативност, свързана с отчитане на обстоятелства, които намират израз в изложението; съгласуваност на темата с останалите елементи на изследователската инфраструктура; съобщителен характер на изказа и др.*

Със сигурност са възможни и други аспекти на разглеждания въпрос. Той е сериозен предвид обстоятелството, че повече от половината от защитаваните дисертации по икономика и управление са уязвими от гледна точка на прецизното формулиране на изследователската тема. И тъй като това е свързано с целия процес на изследването (предмет, обект, хипотеза, методи, съдържание, задачи, приноси и т.н.), то ясно трябва да се подчертае, че важността на този въпрос е във всякакво съмнение и неговото подценяване създава големи грижи на изследователите.

Формулираната тема: аксиоми на собственото раждане

В специализираната литература съществуват редица твърдения за *културата на формулиране на темата* на изследването, част от които заслужават внимание и се налага да бъдат осмислени, особено от проходящите в науката кадри.

1. Темата на дисертация (също статия, студия) се фокусира по признак (част от предметната област), а не по обект и възприетият научен жанр се оценява по предметените в него новост, оригиналност и полезност.

2. Колкото по-тясна тема е избрана, толкова тя е по продуктивна за творчество, постигане на дълбочина и евентуална успешна защита.

3. Признакът (предикатът) трябва да изразява непременно някакъв реален дефицит, нерешен проблем, свойство на предмета.
4. Темата конституира и в същото време се хармонизира с целта, задачите, изследователската стратегия, хипотезата, структурата на разработката и очакваните приноси.
5. Темата трябва да е модерно зададена и да внушава научна интрига.
6. “Говорещата” тема да съдържа четириадата признак - предмет - обект - обстоятелства.
7. Никое твърдение не е застраховано от преразглеждане, темата също.
8. Признакът в темата е пренамиране на очаквана даденост, доказване на хипотеза.
9. Пътят за определяне на всяка тема е последици - обстоятелства – обект – предмет – основен контролен въпрос, конституиращ предикат.
10. С формулирането на темата се свързва и основната авторова идея, основата на приноса – предсказанието, наречено хипотеза.
11. Добрата тема се формулира само от отлично познаващия литературата по проблема, основно владеещия практиката на проблемното поле и притежаващия компаса на очаквания резултата от изследването - доказаната/ните хипотеза/и.
12. Темата не трябва да е с неопределено действие или съдържание на изследователската работа, например: ”Някои страни...”, ”Анализ на някои...”, ”Към въпроса...”, ”Още за...”, ”Изучаване на...”, ”Проблеми на...” и др.
13. Темата да не съдържа взаимно изключващи или включващи се един в друг елементи (понятия).
14. Предпазливостта в думите е най-висше красноречие (Ф. Бейкън).
15. По-честото вглеждане в параметрите на качеството, количеството и мярката в изследвания предмет е важен коректор на заглавието на изследването.
16. Търсенето на проблем за изследване трябва да се свързва не непременно с фундаментални неща – по-трудно е да откриеш и вестранно идентифицираш проблема, отколкото да го решиш.
17. Печеливши са по презумпция първите в осмислянето на страни от проблема чрез изследователска тема, в науката вторите са в губеща позиция.
18. Нужен е избор на тема, по която работят възможно по-малък брой хора, дефиниране на проблем там, където другите не могат да го направят.
19. Изследването е докосване и пренаписване на изученото в книгите и живота, а темата - регистър на част (признак) от проблема.
20. Обобщаването на възможно най-голям обем информация е гаранция за по-добро “усещане” на проблема и присъщите му задачи (теми) за разрешаване.
21. Ядро на проблема е, първо, същественото в него и второ, околността му – те трябва да се изследват задължително, за да се потърси възможно най-добрата тема.

Формулирането на изследователска тема: от необходими предпоставки към по-строги изисквания

22. Преформулираната при необходимост тема е винаги ефект на изследването и крачка към търсените решения.

23. Експонирането на алтернативи за решаване на проблема чрез теми на фона на налудничави хипотези или дефиниции на предметната му област винаги се оказва полезно.

24. Екстравагантните пристъпи на идеи не бива да безпокоят - те са мост към скъсяване на пътя на търсеното решение за продуктивна тема.

25. Основните изисквания към предмета на изследването са типичност, достъпност и перспективност.

26. Признаци на темата са: проблемност (хипотетичност), строга конкретизация на предмета, оригиналност, актуалност, значимост, доказуемост и проверяемост.

27. Осмислянето на ядрото на проблема, неговата история, място, вътрешни и външни връзки, опосредствания, бъдеще и т.н. е път към дефинирането на добрата тема.

28. Идентифицирането на проблема, ясното формулиране на предмета, признака, целта, задачите и хипотезите на изследването е непременно прелюдия към формулирането на всяка тема на научното изследване.

29. Открояването на нерешените или на част от решените въпроси по конкретния предмет на изследването, идентифицирането на възможни алтернативи за отстраняване на грешки и противоречията в предходните решения имат тонизиращ ефект върху формулиране на подходящата тема.

30. Изборът на неподходяща тема е същински фал старт на изследователя, който ерозира неговото самочувствие - нека не се разчита само на еднозначен, еднократен и окончателен избор.

*

Поставянето на въпроса за избор на изследователски проблем и тема не "снима" *отговорността на научни ръководители или други наставници в научното поприще (например титуляри на курсове във висшите училища)*, които определено нехаят по отношение на избора на техните докторанти/асистенти. И този момент все повече отнема територия от качеството на бъдещото изследване, провокира неизбежно отрицателни реплики при защита на дисертации, които единствено в контекста на поддържане на добрия тон в процедурата, уважение към положението на труда от защитаващия и на последно място - към несвършилия своята работа научен ръководител, не са препъникамък в защитата. Читателят може сам да прецени "говорещото" или по-скоро "глухотата", двуцентрието в следните теми: "Ценообразуване в аграрния сектор – сектор "зърно" (по примера на пшеницата); "Професионалната компетентност на търговския мениджър"; "Организационно-икономически въпроси при търговията с плодове и зеленчуци" (насипно състояние на проблема, липсва акцент); "Развитие и ефективност на софийския метрополитен" (взаимно преплитане – развитието

се оглежда в ефективността, а последната е потенциал на развитието); “Икономически проблеми на реструктурирането на железопътния транспорт” (събирателност, липса на единен център като признак за изследване); “Икономически противоречия и конфликти, породени от механизма за управление на горското стопанство след 1997 г.” (също недостатъчно премислено преплитане) и др.

Малко се говори за избора на тема и определено е малко написаното за това. А в изследователско поле съществуват редица възможности за бъдещи анализи в този ракурс: влияние на избора на тема върху качеството на изследването; диференциация на изследователския проблем по задачи и теми; хармонизация между елементите на изследователската инфраструктура в контекста на избраната тема, есенциалност на заглавието на икономическото изследване и др.

Необходимо е темата да *внуши на читателя доверие* едновременно към автора, предлаганата научна интрига и предметното поле на изследване. Нейното наименование трябва да бъде запомнящо се, да се отличава с *яркост, елегантност и образност*. В същото време тя не бива излишно да “боледува” от широко разпространената *“алергия към усложняване”*. Има и други форми за разширяване/ограничаване на познавателната страна на изследването (фокусирана безспорно в темата) – научните уговорки като елемент от въведението към изследователския проблем. Там може да се уточни периодът на изследването, географската принадлежност на обекта, елементи на съдържателния обхват и др.

19.II.2009 г.